
MLADEN KALPIĆ

nezavisni novinar

UDK 791.237.6(73)
791.231(73)

MORAM DA VIDIM OSTRVA - OD KUBE NA FILMU DO CHE-GUEVARE U SVEMIRU U 3D-u

Apstrakt: *Ovaj tekst sumira kubanski odnos prema filmskoj umetnosti i način na koji je Kuba predstavljena u holivudskom filmu kroz protekle decenije. Sve to preko političke reprezentacije Kube, od 1897. kada je prva ekipa počela da snima na ovom ostrvu, do uloge značajnog eksterijera koji Kuba ima u serijalima "Kum" i u nizu filmova o tajnom agentu 007, Jamesu Bondu. Za reditelja Olivera Stonea koji je tamo više-dnevno intervjuisao Fidela Kastru za dokumentarni film o njemu, Kuba je preegzaltirani Parnas. Kroz sve ove fascete uočavamo nove romantične prelive koje Kuba, vremenom, iz Holivudske prizme dobija, pa od uzroka hladnog rata postaje idealna destinacija za toplu dobrodošlicu. Ovaj po(p)litički fenomen se potom upoređuje sa američkim odnosom prema autohtonoj i često politički potpuno oprečnoj joj japanskoj ostrvskoj kulturi, onoj sa drugog idealizovanog i satanizovanog arhipelaga, da bi se odnos prema usamljenoj autohtonoj kulturi što podiže svoj glas protiv eksplataorskog korporativnog sistema SAD potcrtao gotovo identičnom ulogom koju ima izmišljena planeta Pandora u najnovijem hitu James Camerona "Avatar". Kako vešti 3D gerilski domoroci, koji odolevaju tehnološki premoćnijem neprijatelju, u mnogo čemu asociraju na Che-Gevaru i njegovu revolucionarnu kompaniju, shvatamo da je američka fascinacija Kubom u poslednje vreme podignuta na gotovo grotesknu metafizičku razinu.*

Ključne reči: *Kuba, film, politika, propaganda, Japan, Avatar 3D*

Kuba na filmu

Produkcija i prikazivanje filmova na Kubi otpočelo je još daleke 1897. Prvi prominentni lokalni "filmaš" ovog ostrva, Enrique Diaz Queseda, bio je i lokal-patriota. On je pravio nacionalističke istorijske fil-

move, kao što je “El Capitain Mambi” iz 1914. Tokom 40-ih i 50-ih godina, bilo je sporadičnih pokušaja da se oformi nacionalna filmska industrija. Najistrajniji u ovom bio je producent i režiser Manuel Alonso, tvorac trilera “Siete muertes a plazo fijo”, snimljenog u prepoznatljivom holivudskom stilu. Iako su Kubanci bili strastni gledaoci filmova, pokušaj ustoličavanja interne filmske industrije kao lukretivne grane privrede bilo je nemoguće zbog mnogo prijemčivije američke, koja je auditorijumu redovno više privlačila i okupirala pažnju. Čak su i ostvarenja iz Mexica i Argentine bila zanimljivija Kubancima od lokalnih.¹

To se bitno promenilo nakon socijalističke revolucije na Kubi. Godine 1959. je donesen zakon po kome se osniva nacionalni filmski institut “Instituto Cubano del Arte y Industria Cinematograficos” – ICIAC, koji je eksplicitno pozvao lokalne sineaste da raskinu s holivudskom tradicijom i počnu da istražuju kubansku istoriju i kulturu. Tokom 60-ih, grupa talentovanih autora iznedrila je nekoliko izuzetno stilski inovativnih filmova. U njima se istraživao rat za nezavisnost iz 1868, kao u epu “Lucia” Manuela Octavia Gomeza, snimljenom na stogodišnjicu ovog događaja. Revolucionaran je bio i kubanski dokumentarni film, na primer Santiago Alvarezovae antiimperijalističke satire “Now” iz 1965. i “LBJ” iz 1968. u kojima se osuđivao rasizam u Americi.

Kubanci nisu zanemarili ni produkciju crtanih filmova. Juan Padron je, inspirisan delima argentinskog crtača Quinoa, napravio izuzetnu animiranu seriju kratkih filmova Quinoscopios. I crtani likovi su, ništa manje hrabro, dizali revolucionarne bune. To je činio najpoznatiji kubanski crtani lik Elpido Valdes – neustrašivi vojnik u borbi za nezavisnost od Španije. Likovi u ovom crtaću prilično podsećaju na nama znane likove iz stripa o Taličnom Tomu (Lucky Luke), na Morris i Goschinya.

ICAIC se vremenom proslavio svojim uspešnim radom sa niskim budžetima, što je revitalizovalo ostrvsku filmsku industriju. Konačno, postavši popularna sada kad više nije imala stranu konkurenciju, kubanska industrija se mogla izdržavati od prodaje bioskopskih ulaznica. U skladu s Lenjinovom konstatacijom: “FILM JE ZA NAS NAJVAŽNIJA UMET-

¹ Microsoft Cinemania 97 CD ROM

NOST”² bioskop je na Kubi vrlo promišljeno postao glavni kulturni stožer ostrva. Iznedrio je i neka od ostvarenja koja su stekla internacionalnu reputaciju, pored svog očiglednog agit-propovskog sadržaja. To se naročito može reći za film “I am Cuba”, iz 1964, u režiji kanskog laureata Mikhail Kalatozova. Ostvarenje predstavlja izuzetan antiamerički propagandni film u sovjetsko-kubanskoj koprodukciji. Ovaj film je toliko oduševio američke sineaste Francisa Forda Coppolu i Martina Scorsesea da su ga 1993. restaurirali i distribuirali u bioskope širom SAD, gde je naišao na dobar prijem. Kritičar Roger Ebert ističe inventivnost virtuozno postignutih uglova snimanja kamere na početku filmske priče. Sovjeti nisu štedeli svoj prvoklasni tim stvaralaca da ovu političku dramu učine što efektnijom. Čak je i neorealistički scenario doradivao čuveni pesnik Sovjetskog Saveza Yevgeny Yevtushenko, zajedno s kubanskim književnicima. U filmu se uz pejzažne snimke iz helikoptera, pojavljuje i citat Kristofora Kolumba, koji je Kubu otkrio 1492. i izjavio kako je “najlepša zemlja koju su ljudske oči videle.” Kao “kros-over” između socijalrealizma i felinijevskog manirizma, ovaj film je didaktički i deiktički upućivao na patnje kojih se Kuba rešila oslobodivši se američkog imperijalizma. Prikazani su Amerikanci-negativci kako razdevičuju nevine mlade Kubanke, dok njihovi verenici vredno rade u polju. U vidu spektakularnog “happy enda” sledi spontani narodni ustanak u kome Kastro dobija oreol bradatog mesije.

Sa druge strane okeana, 114 kilometara kvadratnih Kube, takođe već pola veka, predstavlja poprište nekih od najzanimljivijih holivudskih peripetija. Naročito u glumačkoj karijeri Al Pacinoa, koji ne samo što je stekao kulturni status igrajući Antonija Montanu, “političkog zatvorenika sa Kube”,³ u Brian De Palmynom rimejku filma “Scarface”, već i tome što u roli Michaela Corleonea, u drugom činu Coppoline trilogije “Kum” (Godfather Part II), otkriva mučku iz-

² RFI COMMENTARY Does Putin, Like Lenin, See Film As ‘Most Important Of The Arts’? Putin has stated that state-supported media should promote national values By Robert

³ Naime, čuveni imaginarni mafijaški bos Tony Montana je, kako nam kazuje klizeći tekst u introu filma “Scarface”, deportovan iz luke Mariel sa Kube u Sjedinjene Američke Države, zajedno s ostalih 25000 lokalnih prestupnika, priključenih uz 100000 Kubanaca kojima je u maju 1980. dozvoljeno da se pridruže svojim porodicama u SAD.

daju svog brata Freda upravo na dekadentnoj Kubi, pred kastrovski prevrat. Kuba kao tema bila je manje umetnički izdašna sineastička muza za Alfreda Hitchcocka i Seana Connerya. Hitchcock je svoj 51, jednoglasno kritičarskim konsenzusom proglašen za najgori, film⁴ – “Topaz”, iz 1969, s Johnom Forsythom (nama znanim kao Blake Carington iz “Dinastije”), bazirao na priči o CIA preotimanju obaveštajnih podataka i seksualnih partnera od najbližih saradnika Fidela Castra. Connery je za svoj melodramski polit-film “Cuba” iz 1979, u režiji Richarda Lestera, izjavio: “Nisam u karijeri načinio puno grešaka ali CUBA je svakako jedna od njih.”⁵ Robert Redford i Lena Olin su takođe iz romantičnog ugla oslikali turbulentnu godinu prevrata na Kubi u filmu Sidney Pollacka “Havana”, iz 1990. Film “Cuba Crossing” Chuck Workmana iz 1980. bavi se brojnim pokušajima atentata na Castra. I Sir Alec Guinness je zaigrao prodavca usisivača koji sred Kube postaje tajni MI5 agent njenog veličanstva u filmu “Our Man In Havana”, Carola Reeda, iz 1960. U ovom ostvarenju je možda najzanimljivija od svega sama uvodna špica gde Kubanac i Kubanka zaljubljeno gledaju ašikujući, dok između njih prolaze imena ljudi koji su učestvovali u stvaranju filma. Filmovi Kevina Costnera “13 days” i “JFK”, uspešno fokusiraju ovo ostrvo u zenit kubanske raketne krize u oktobru 1962. godine.

Iako je kao sovjetski saveznik, predstavljajući fantomsku pretnju Američkom poretku, punih trideset godina bila pod finansijskim i kulturnim embargom SAD, Kuba je 1999. najzad dobila prvi aktuelni američki film na poklon za besplatnu distribuciju – bio je to blockbuster “Star Wars Episode I The Phantom Menace” George Lucasa. Film upravo kao zaplet ima blokadu jedne planete od strane galaktičke Trgovinske federacije. Da li zbog srodnog političkog okruženja priče, slične fizionomije glavnog glumca Liama Neesona i Fidela Castra iz mladih dana, ili zbog izuzetnih digitalnih efekata, do tad nevidenih na Kubi, ovaj film je, kako se u ovdašnjoj štampi pisalo,⁶ izuzetno dobro prihvaćen od tamošnje publike. Krajem

⁴ Karney R., Finler W. J., “Cinema Year By Year 1894-2002.” Dorling Kindersley, London 2002, p. 699.

⁵ Chapter 16 Misses pgs 214-227 in Callan F. M., Sean Connery The Untouchable Hero, Virgin books, London 1993.

⁶ Kalpić M., *Estetska i medijska analiza serijala Star Wars*, magistarski rad, FDU, Beograd 2007.

90-ih (1998), i Wim Wenders je svoj režijski projekat usmerio ka Kubi. Reč je o dokumentarnom filmu što je pratio geronto grupu kubanskih svirača koje je okupio Ry Cooder. Iako je pojedincima ovaj projekat delovao skardno koliko i recentna zapadnjačka penzionerska trupa Young At Heart, koja izvodi rokenrol standard, publika i kritika su većinski s oduševljenjem prihvatili sineastičko ostvarenje pod nazivom "Buena Vista Social Club". Čak je i vremešna latino muzika u njemu ponovo postala neprikosnoveni hit u svetu, nadovezujući se na tad aktuelni "world music" trend. Sledbenici ove muzike dobili su i svoj regularni naziv – *dingosi*. U filmu, jedan od muzikalnih staraca s Kube se hvali kako ima 90 godina i petoro dece, pa i da upravo radi na šestom. Drugi starac igra domine u slobodno vreme, a treći kaže: Da je nama bilo do materijalnih stvari ne bi nas ni bilo. MALI SMO AL SMO JAKI! (Recept koji se pokušao preslikati i u Srbiji devedesetih – tragično bezuspešno.) Ipak, i dalje po inerciji i ovdašnji fantomi se ne libe toga da se zakite slikama sa Kube kad god im zatreba. Setimo se samo prošlogodišnjeg filma "Beogradski Fantom" u kome jedine profesionalno kvalitetno snimljene scene predstavljaju one dokumentarne što prikazuju Titov boravak na samitu nesvrstanih u Havani, njegovo poslednje veliko svetsko putovanje pred smrt.

Kao trn u oku Holivuda, Kuba, koja je svojim političkim aktivnostima više uspela da uplaši i samog Alfred Hitchcocka nego što je on uspeo da uplaši gledaoce svojim polit-trilerom o njoj ("Topaz"), počela se permanentno medijski prikazivati u pozitivnijem svetlu. Zahvaljujući ekonomskom čvoru u koji se politikom uplelo, ovo ostrvo dobilo je vanvremensku draž, poput amiške zajednice u Peter Weirovom filmu "Witness". Dokumentarac na History Chanalu o brojnim atentatima CIA na Castra (sve ih je volšebno izbegao) samo je pridoneo promeni percepcije, kako Kubanskog vođe, tako i Kube po sebi. Jack Nicholson je ovo najveće ostrvo u skupini Velikih Antila označio kao svoje omiljeno letovalište, a Oliver Stone je u februaru 2002. snimio i iscrpni filmski intervju sa Fidelom Castrom. Naime, dogovor je bio da se kubanski komandant ponaša prirodno dok HBO kamere rade, i kaže "rez" kad god ne želi nešto da se snimi. Tokom tri dana, Castro ni jedanput nije rekao *stop*, tako da je Stone na kraju imao neverovatnih 30 sati materijala za montiranje. Potpuna opčinjenost ame-

ričkog režisera kubanskim vođom bila je očigledna u gotovo svakom zajedničkom kadru. Stone je u kubanskom prošlo-vremenskom vorteksu u Castrovom prisustvu bio egzaltiran kao Jenki na dvoru kralja Artura. Njih dvojica, zagrljeni u kolima, raspravljaju o tome koji od sovjetskih predsednika sa kojim se Fidel sretao može najviše da popije; ispostavlja se da je to Jeljcin. Potom sede u bioskopu i Stone ga pita koja mu je omiljena glumica. Castro kaže Sofija Loren, a takođe je i veliki obožavalac Bigitte Bardot.⁷ Potom ističe da su mu Chaplinovi filmovi uvek interesantni i žao mu je što je "Titanic" gledao samo na video traci, a ne na velikom platnu. Zatim ćaskaju o druženju s Hemingvejem i Castrovim rezervama prema slavi i konceptu religijskog mišljenja.

U isto vreme, i celuloidni tajni agent njenog veličanstva, James Bond, 007, u filmu "Die Another Day" stiže na Kubu da malo radi, a još više uživa. Za razliku od Jamesa Bonda, koji je 80-ih godina, u tumačenju Rogera Moorea, u introu filma "Octopussy", došao da s lažnim brčićima ležerno digne u vazduh par vojnih postrojenja, dok karkaturalno zadriglo predstavljeni Castro, nekoliko metara dalje od njega samozaboravno prati konjske trke, 007 iz 2000-tih, u tumačenju Pierce Brosnana, mnogo je respektabilniji prema kubanskom načinu života i tradiciji. Noviji Bond tamo ima pouzdanog prijatelja koji mu nudi kubanske cigare, pozajmljuje mu dvogled, kola i pištolj i na polici drži knjigu stvarnog ornitologa Jamesa Bonda, po kome je ovaj izmišljeni i dobio ime. Na Kubi, iza Castrovog murala, 007 nailazi na ultramodernu medicinsku postaju za menjanje ličnog opisa, i čak glasno primećuje da revolucija ima svoje vrline i prednosti. Na ovom ostrvu, Bond sreće CIA koleginicu Jinx, u tumačenju Halle Berry, kako izlazi iz vode u narandžastom bikiniju⁸ i sa njom otpočinje erotsku romansu. Bitno je naglasiti da je ovo prva crna devojka, u čitavom dosadašnjem 007 serijalu od preko 20 filmova, koja postaje ravnopravni Bondov partner u svakom smislu.

Iz navedenih primera bi se zaključilo da prezentacija Cube u američkom filmu, i obratno, vremenom do-

⁷ [www.youtube.com / Commdante Fidel Castro Oliver Stone interview parte 4](http://www.youtube.com/CommdanteFidelCastroOliverStoneinterviewparte4)

⁸ Omaž sceni Ursule Andress koja izranja iz vode u bikiniju u prvom 007 filmu "Dr No" iz 1962, sa Sean Conneryem.

bija sve egzotičnije i svetlije (Buena Vista Social) tonove. Ne čini se više da je premija pobeći sa Kube, kao što to čine Tony Montana u “Scarfaceu” i braća (Banderas i Assante) iz Arne, Glimcherovog filma “Mambo Kings” iz 1992, već pobeci od postmoderne vreve i internet umreženosti svih sa svima na modernom mitsko mesto - Kubu. Dok mediji češće donose podatke o rekordom broju žena sa kojima je Castro spavao, nego o bitnim stavkama razmimoilaženja sa SAD, iz filmske vizure ovo ostrvo privlači pažnju svojom starinskom, naizgled ritmičnijom arhaičnom kulturom od naše furiozne svakodnevne info-estetske, svojim “old-timer” automobilima i “old-time style” ženama koje zahvaljujući medijskoj blokadi nisu poklele štancovanom ponašanju po Madonninoj MTV matrici.

U dogledno se vreme može očekivati i dalja sublimna evolucija odnosa Kube i Holivuda, kako na platnu tako i u realnosti. Setimo se samo kako je u serijalu o “Pr-ljavom Hariju” suptilno sprovedeno čišćenje crnačkog imidža kroz četiri različite uloge koje je tumačio Albert Popwell u filmovima “Dirty Harry”, “Magnum Force”, “Enforcer” i “Sudden Impact”, gde je ista fizionomija prvo igrala revolveraša kome Eastwood preko obarača kaže “Do you feel lucky punk?”, zatim makroa koji ubija prostitutku, potom borca iz senke za crnačka prava i na kraju Clintovog kolegu policajca koji mu poklanja psa čuvara. A danas, kada Amerika ima crnog predsednika u beloj kući, Disney distribuira film o pincezi i žabi u kojoj je princeza crnkinja. Videćemo šta će se još u real politici irealno događati, dok Cuba, čiji je znatan deo stanovništva još od 1523. afričkog porekla, ne postane bajkovita ostrvska destinacija nekog budućeg Disneyevog crtalog filma.

Japan na filmu

Drugo ostrvo koje pored Cube uvek iznova na mitsko-egzotičan način privlači pažnju zapadne filmske industrije je Japan. Dugo, na sopstveno insistiranje imajući delimične trgovinske odnose samo sa Kinom i Holandijom preko luke Nagasaki, Japan se za “western” standarde razvijao poput neke daleke planete. Strah od žute najezde preko pacifičkog horizonta, tokom Drugog svetskog rata, ovekovečen je u liku Minga nemilosrdnog s planete Mongo u matine filmovima o Flashu Gordonu. Ovaj strah se produžio i posle rata, jer je James Bond, upravo u Japanu, u

petom filmu o agentu 007 (“You Only Live Twice”) po prvi put sreo oči u oči svog arhineprijatelja Blofilda u bazi smeštenoj u usahlo grotlo japanskog vulkana. Japanci su uzvratili ovaj kompliment filmski lokalizujući svoju traumu od SAD i njenih nuklearki bačenih na Hiroshimu i Nagasaki kroz lik gigantskog gušterolikog čudovišta mutiranog od razornih radioaktivnih eksplozija – Gojire, koji bljuje vatru, u filmu iz 1956, Inoshira Honde, prevedenom na zapadu kao “Godzilla – King Of Monsters”.

Zabeleženo je da je Japance na prvim projekcijama filma u XIX veku, za razliku od zapadnjaka, često mnogo više zanimala sama mašina koja je filmove projektovala i kako je to činila, nego ono što je projektovala. Kao vazda zaintrigirani za tehnologiju, nije im dugo trebalo da dosegnu vrhunske rezultate i sa ovim slikopisnim industrijskim “oružjem”. Japanski film je iznedrio mnoge svetski poznate junake, i u domenu igranog, ali i crtanog filma (kao što je prvi manga anime junak Astro-Boy).⁹ Ipak, prizma najvećeg sineastičkog prelamanja na ostrvu je svakako Akira Kurosawa, koji je od Shakespearovih predložaka “Magbet” i “Kralj Lir” snimao efektne klasike smeštene u samurajsko doba “Throne of blood” i “Ran”. Istovremeno, njegovi originalni filmovi inspirišu neke od najpoznatijih zapadnih filmskih ostvarenja, od spaghetti westerna, do space opera. Kurosawin, u Veneciji nagrađen, “Rashomon”, koji govori o ravnopravnosti normativnih paradigmi svakog subjektivnog opažaja pojedinca, inspirisao je holivudski film – “The Outrage” s Paulom Newmanom i Williamom Shatnerom, njegov “Seven Samurays” – Magnificent Seven, potom “Yojimbo” Leoneov “For Fistful Of Dollars” u kom je zvezdanu karijeru započeo Clint Eastwood, “Hidden Fortress” je inspirisala Georgea Lucasa za “Star Wars” itd... Porno prenegla-

⁹ A century after its birth, animation continues to evolve. The most exciting developments are found on two distinct fronts: the anime (“animation”) of Japan and the prime-time television cartoons of the United States. An offspring of the dense, novelistic style of Japanese manga comic books and the cut-rate techniques developed for television production in 1960, anime such as Miyazaki Hayao’s Princess Mononoke (1997) are the modern equivalent of the epic folk adventures once filmed by Mizoguchi Kenji (The 47 Ronin, 1941) and Kurosawa Akira (Yojimbo, 1961; “The Bodyguard”). Kon Satoshi’s Perfect Blue (1997) suggests the early Japanese New Wave films of director Oshima Nagisa with its violent exploration of a media-damaged personality. Kehr D., Encyclopedia Britanica 2005 3CD ROM

šena erotika Nagisa Oshime u filmu “In The Realm Of The Senses” iz 1976, ponukala je ultimativnu zapadnjačku pop zvezdu Madonnu da izjavi: “It Turns Me On Because Is real”; potom smo je videli kako koketira sa Japancima u spotovima “Rain” i “Nothing Realy Matters”. Zapadnjaci, očigledno, većito maštaju da se infiltriraju i ušušaju udobno u zlatnu eru feudalnog Japana, što nikada nisu uspeali, ni u ranijim godinama kao Richard Chamberlain u filmu i seriji “Shogun” iz 1980. ni na izmaku te ere, kao Tom Cruise u filmu iz 2000-tih “Last Samurai”. Ili sanjaju da budu experti za hermetičnu i kompleksnu japansku kulturu, kao što su to naizgled Michael Douglas u “Black Rain” i Sean Connery u “Rising Sun”. Za sada, još uvek, to mogu samo u tami bioskopa, u senci svojih s platna obasjanih obrva – da maštaju o svom počasnom i prominentnom pozicioniranju na ova ostrva.

Pandora na filmu

Iako se sa 3D stereoskopskom tehnikom¹⁰ eksperimentisalo još od 20-tih godina dvadesetog veka i 3D tehnologija na velika komercijalna vrata u bioskope je ušla 1952. filmom “Bwana Devil” (nakon kog su us-

¹⁰ 3D – also called stereoscopic, motion-picture process that gives athree-dimensional quality to film images. It is based on the fact that humans perceive depth by viewingwith both eyes. In the 3-D process,two cameras or a twin-lensed camera are used for filming, one representing the left eye and the other the right. The two lenses are spaced about 2 1/2 inches (6.3 cm)apart, the same as the separation between a person’s eyes. The resulting images are simultaneously projected onto the screen by two synchronized projectors. The viewer must wear differently tinted or polarized glasses so that the left- and right-eye images are visible only to the eye for which they are intended. The viewer actually sees the images separately but perceives them in three dimensions because, for all practical purposes, the two slightly different images are fused together instantly by his mind. Studios and independent producers experimented with 3-D throughout the 1920s and ’30s. Many of the technical problems were later solved by the Natural Vision process, which used striated polarized lenses (with similarly striated viewing glasses for the audience) that made it possible to film in natural colour and correctly applied the convergence principle of the human eye in the filming. The first 3-D film in Natural Vision was Bwana Devil (1952), which was followed by several hastily shot action films. It is generally believed that the popularity of 3-D in the United States subsided after about a year because of the low quality of the films presented. Filmmakers in Italy, Germany, The Netherlands, Great Britain, and other countries experimented with 3-D at about the same time as did those in the United States, but its popularity in Europe soon faded when the illusion of depth was no longer a novelty. The process experienced a minor revival beginning in the 1970s.

ledili 3D horor "House of Wax" i 3D mjuzikl "Kiss me Kate", sledeće godine), do sada u čitavoj istoriji kinematografije ni jedan 3D film nije bio ni iole značajniji bioskopski hit a kamoli "blockbuster". Setimo se samo trodimenzionalnih drugorazrednih ostvarenja kao što su bili "Jaws 3D" i "Freddie is Dead". Krajem 2009. "Sveti Gral" svetog trojstva 3D-a je konačno stigao u naše ruke. Nakon premijere 18. decembra, 3D film Jamesa Camerona "Avatar" uspeo je da prestigne sve filmove po gledanosti u SAD sem "Titanika", istoga autora (po zaradi ga je u celom svetu već prestigao). Ako se inflacija uračuna, i dalje su mu nedostižni "Prohujalo s vihorom", "Star Wars" i "Sound Of Music". Sam princip komercijalnog filma bi se, s obzirom na ono što do danas imamo na najvišem mestu top liste, mogao definisati kao dominantna žena koja preuzima situaciju u svoje ruke za vreme rata što bukti u pozadini : Scarlet, Leia, Maria Von Trap, Neytiri to samo potvrđuju. Ne treba zaboraviti da, iako Rose Dewit iz "Titanica" ne vidimo za vreme rata, podrazumeva se da je njen u međuvremenu ostareli lik, koji nas uvodi i izvodi iz reminiscentne romantične priče nakon katastrofe Titanika, preživeo potom i oba svetska rata. I Jean Luc Godard je jednom prilikom izjavio da je "za dobar film potrebno samo imati devojkicu i pištolj". Čudno, ali ova danas očigledna formula žena + rat = puna kinematografska kasa nije delovala upadljivo u očima snimanja "Prohujalo s vihorom". "Zaboravi to Luise – ni jedan film o građanskom ratu nije do sada zaradio ni prebijene pare!" savetovao je tad Irvin Talberg MGM producenta "Prohujalo s vihorom", B. Mayera. Ali, kako je premijera (15.decembra 1939) koincidirala sa stvarnim ratnim zbivanjima, rat na platnu se činio kao dobar palijativ i dostojna metafora aktuelnog političkog stanja u zemlji i svetu. Zato je film emitovan u američkim bioskopima neprekidno, tokom sve četiri naredne ratne godine. Ne čudi što ovaj film, koji i dan danas, 70 godina nakon svoje premijere važi za najgledaniji na svetu, ako se uračuna inflacija gde stoji ispred kulturnih filmova "Star Wars" i "Sound Of Music" (koji takođe imaju ratove kao pozadinske dekore svojih melodramskih priča). Isto tako kao što je "Gone With The Wind" davao ljudima blisku metaforičnu paralelu sa Drugim svetskim ratom, tako u "Avataru" danas možemo naći sasvim očigledne prekorne aluzije na involviranost Amerike u rat u Iraku i na njene nepreboljene traume od Vijetnama i Kubanske krize, što nas

sve sred bioskopa drže usidrene u real politici, dok u 3D-u fantaziramo o imaginarnom utopijskom svetu.

Ovaj vrlo novi svet, usamljeno ostrvce u svemirskom moru, nimalo slučajno, nazvan je Pandora po prvoj veštačkoj ženi iz antičke mitologije, stvorenoj od zemlje, poslatoj od bogova da ljudima zagorča život i tako im se osveti za krađu vatre. I sama planeta Pandora u ovom filmu, kao autohtono matrijarhalno hilozoističko božanstvo, odbija ljude koji su prikazani kao zli okupatori u službi Prometejski kradljive korporacije. Jedini čovek što kroz film biva iskupljen i spasen, to postaje zahvaljujući ljubavi Pandorke Neytiri, koja ga trajno preobražava, ne samo duhovno već i fizički, u njoj srodno vanzemaljsko biće plave kože. Kada se u svetu animacije ponovo pojavi pleme plave kože, svi odmah sa smeškom pomisle na Štrumfove iz Peyovog pera. YouTube internet portal je već neko vreme stoga zatrpan ironičnim kratkim crticama u kojima Štrumfovi seksualno opšte s Pandorkama. Iako ova paralela na izgled deluje banalna, jer Neytiri više asocira na Parmidijaninovu manirističnu “Madonu izduženog vrata” nego na sićušnu Štrumfetu, nije na odmet setiti se da je i zli čarobnjak Gargamel Štrumfetu stvorio veštački, u laboratoriji, kao antički bogovi Pandoru i to baš kao kaznu Štrumfovima (ipak, ona se pokajala i njima priključila u borbi protiv čarobnjaka). U Kameronovom “Avataru” ovaj proces ide *vice versa*. Čovek je laboratorijski pomešan s DNK-om Pandorca da bi se infiltrirao u njihove redove i oteo im na prevaru rudna blaga za dobrobit čovečanstva, ali se on zarad ljubavi prema Pandorki Neytiri predomišlja i menja stranu. Ženski princip prirode odnosi prevagu nad mašinom kao mrzostnom metonimijom muškosti. Bilo da je MAŠINA: Terminator, Titanik ili moćno mehanizovana trupa marinaca sa Zemlje koja napada Pandoru - kod Kamerona je uvek tako - ženski princip odnosi pobeđu. Čak i predvodnikovo ime u “Avataru” govori o tome kako mu je flota jalova – zove se Wainfleet (VAIN-FLEET). Ovo zvuči kao novo podsmevanje muškoj opsednutosti veličinom, kao kroz Roseino citiranje Freuda u “Titaniku”. Pandorci su rusooovski pobednici nad hladnim mehanicizmom, kao šumsko pleme Ewoksa u zadnjem činu “Star Warsa”. Korporativna muškošovinstička industrijalizacija je, u susretu s meta Pandorom, ovde prohujala s vihorom. Simbol agresivno prepotentne muškosti podvrgnut je ruglu u “Avataru” kao i u filmu “Titanic”.

Kosmički marinci – toliko slični onima iz Kameronovog filma “8. putnik, 2. deo” (Aliens), koji se pokazuju kao manje spretni za preživljavanje od žene i devojčice, gube odlučujuću bitku zahvaljujući mahariši efektu Pandoraca, od kog biljni i životinjski svet ustane protiv njih kao protiv stranog tela u svom ekosistemu. Sledi im sveta osveta prirode, očigledno inspirisana onom urođeničkom, u sprezi s ekosistemom Amazona u John Boormanovom filmu “Emerald Forest” (Smaragdna šuma). Iako je, kao logičan nastavak Cameronove galerije femininih likova, Neytiri emanirajući pop kulturnu kros over troslojnost, gde su tri glavne 3D dražeje Nan-Taj iz Segrellesovog “Najamnika” (El Mercenario), Disneyeva “Pocahontas” i Neda Arnerić iz “Užičke Republike”, donekle karikaturalna poput Ume Turman u ulozi “Poison Ivy” u Betmenu s George Clooniem, ovaj ekosistem uzvraća udarac, glasnogovornica danas u doba globalnog zagrevanja ipak ima svoju edukativnu težinu.

Euforija povodom filma “Avatar” ima i svoju tamnu stranu, jer sa svih strana stižu i izveštaji (npr. CNN-a) da najnoviji Kameronov blokbuster, 3D film, kod gledalaca izaziva depresiju i čežnju za rusooovskim svetom prirode, prikazanim digitalno na velikom platnu. Kuba podignuta na fiktivnu metarazinu čini se još primamljivijom destinacijom od prave. Ili od Japana. Kako vreme odmiče, sve je očiglednije koliko popularna dela naše postmoderne kulturne info estetike ne duguju svoju privlačnost arbitrarnom fantazmu iza kog se kriju već u prepoznavanju duboko ukorenjeni socio-politički odnosi na koje smo u svakodnevicu navikli. Očigledno se ne možemo samo hladno okrenuti od svega toga i reći kao Ret Batler: “Frankly my dear I don’t give a damn!”

LITERATURA:

Bibliografija

- Adorno T., *Aestetische Theorie*, Frankfurt am Main 1971.
Andrew D., *The Major Film Theories*, London 1976.
Aristarko G., *Istorija filmskih teorija*, Beograd 1974.
Aristotel, *O pesničkoj umetnosti*, Beograd 1955.
Arnhajm R., *Film kao umetnost*, Beograd 1962.
Ažel A., *Estetika filma*, Beograd 1978.
Balaš B., *Filmska kultura*, Beograd 1948.
Barth R., *Image-Text-Music*, London 1977.

MLADEN KALPIĆ

- Bazen A., *Šta je film?*, Beograd 1967.
- Belur R., Očevidno i kod, *Filmske sveske*, br. 2 Beograd 1975.
- Benjamin V., Umetničko delo u veku svoje tehničke produktivnosti, *Treći program*, Beograd 1969.
- Beazley M., *The Joy Of Knowledge History and Culture 2*, Mladinska knjiga, Ljubljana 1984.
- Callan M. F., *Sean Connery The Untouchable Hero*, Virgin books London 1993.
- Enciklopedija Leksigografskog zavoda, Leksikografski zavod FNRJ, Zagreb 1959.
- Encyclopedia Britanica 2005, 3CD ROM
- Gronemeyer A., *Film A Consise History*, Laurence King, New York 1998.
- Gerodaev A., Kukarin A., *Kino, Teatar, Muzika... u SAD*, Znanje, Moskva 1964.
- Gradina*, br. 19, Niški kulturni centar, Niš 2007.
- Karney R., Finler J. W., *Cinema Year By Year 1894-2002.*, Dorling Kindersley, London 2002.
- Krakauer Z., *Priroda filma I-II*, Beograd 1971/72.
- Lenjin V. I., *Država i revolucija*, Zagreb 1950.
- Liotar Ž. F., *Postmoderno stanje*, Novi Sad 1988.
- Microsoft Cinemania 97 CD ROM
- Platon, *Država*, Beograd 1966.
- Privatna filmska kolekcija autora i video klipova sa www.youtube.com
- Robert Coalson, – Does Putin Like Lenin See Films As “Most Important Of The Arts”?- RFI Commentarty, December 20, 2008.
- Shiach D., *Movie Classics*, Annes Publishing, London 2005.
- Taylor J. R., *Alec Guinness A Celebration*, Pavilion Books, London 2000.
- Twain M., *Yankee na dvoru kralja Arthura*, Tisak, Zagreb 1988.
- Usai P. C., *The Death Of Cinema/ History, Cultural Memory and the Digital Dark Age*, BFI 2001.
- Wood R., *Hollywood From Vietnam To Reagan*, New York 1986.
- Zbornik radova FDU*, br. 8-9, Institut za film, pozorište radio i televiziju, Beograd 2006.
- Zurovac M., *Umjetnost kao istina i laž bića*, Novi Sad 1986.

Poreklo ilustracije

Mladen Kalpić je autor teksta i autor slike

Mladen Kalpić

FROM CUBA ON FILM TO CHE-GUEVARA
FROM OUTER SPACE IN 3-D

Summary

This text briefly summerises the Cuban relationship to the film art and the way it is represented in Hollywood films. Researching political appearance of Cuba on film from 1897 when film crews started to work there until today, including mentioning local Cuban film masterpieces such as “I Am Cuba” and Cuba’s prominent presentation in famous American blockbusters like “Godfather Part II” and 007 films. From Cuban most popular cartoon hero (also a revolutionary) to Oliver Stone’s screenplay for “Scareface” and his interview with Fidel Castro are individual examples of many interesting fascettes of well traced propagandic ways to be seen of film use from both confronted sides of the cold war curtain concerning this hot island. Western uderstanding of Cuba as untaming exotic island out of our time is compared here with the western admiration of Japanese culture in the similar way because of it’s great diversity from the American culture and often historical-political dissagreeaments with the USA. For the coda the imaginary 3-d world of a far, far away planet Pandora from the newest James Cameron blockbuster film “Avatar” is used here to stress the profound meaning of a lone island in the (space) sea that raises it’s head and it’s arms against repressive corparative system. Looking how much guerilla troops that defeat the USA marines have similarity to Che-Guevara and his commerads we can only conclude that po(p)litical obsession with Cuba and it’s imaginary echoes is far away from Hollywood and nowadays even more highly raised on meta physical level of 3-d science fiction.

Key words: *Cuba, film, politics, propaganda, Japan, Avatar*
3-d

